

AMASYA MERKEZDEKİ TÜRK İSLAM DÖNEMİ YAPILARINDA DEVŞİRME MALZEME KULLANIMI¹

İlknur GÜLTEKİN ÖZMEN*

Özet

Eski yapılara ait malzemelerin tekrar kullanımı Geç Antik dönemden itibaren her dönemde karşımıza çıkan oldukça yaygın bir uygulamadır. Antik dönem yapılarından derlenen malzemelerin yeni inşa edilen yapılarda tekrar kullanımı görüldüğü gibi, aynı döneme ait kullanılamaz durumda olan yapıların da malzemelerinin başka yapılarda tekrar kullanımı söz konusudur. Elde edilen malzemeler işlevine uygun olarak ya da yeni bir işlev kazandırılarak kullanılmaktadır. Devşirme malzemenin ucuz ve hazır olması yapılarda tercih edilmelerinin en büyük nedenidir. Geç Antik dönem sonrasında devşirme malzemenin yoğun olarak görülmesi, ekonomik gücün zayıflaması ile ilişkilendirilmektedir. Ekonomik boyut yanında bazı araştırmacılar, devşirme malzeme kullanımının politik güç ile de bağlantılı olduğunu savunmaktadırlar. Amasya merkezde bulunan bazı yapılarda çok sayıda devşirme malzemenin kullanıldığı görülmektedir. Bölgede toplam 5 yapıda, 28 devşirme taş eser tespit edilmiştir. Devşirme taş eserler ile ilgili daha önce bir çalışma yapılmış, fakat taş eserler detaylı şekilde tanıtılmamıştır. Bu çalışmada bölgedeki devşirme malzemelerin kullanıldığı yapılar ve devşirme malzemeler detaylı şekilde tanıtılacak, Amasya çevresinde ve diğer bölgelerde bulunan taş eserler ile karşılaştırma yapılacaktır. Bölgede üretim yapan, malzeme gönderen atölyelerin varlığı veya taş ocakları ile ilgili bir sonuca varılmaya çalışılacaktır. Amasya’da bulunan Roma ve Bizans dönemlerine ait eserler ile ilgili detaylı bir çalışma yapılmamıştır. Roma ve Bizans dönemleri ile ilgili yapılacak çalışmalar devşirme malzemelerin geliş yerleri hakkında sağlıklı sonuçlara varılmasını sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Amasya, Devşirme, Taş Eser, Geç Antik, Bizans.

SPOLIA MATERIAL UTILIZATION IN TURKISH ISLAMIC CONSTRUCTIONS IN CENTRAL AMASYA

Abstract

Re-use of materials belonging to the old structure is a common practice that comes out in every period. Materials collected from antique monuments are reused in newly constructed buildings as well as materials that are unavailable in the same period are used again in other structures. The materials obtained are used in accordance with its function or by providing a new function. It is the most important reason why the spolia material is cheap and ready to be used in constructions. The intense appearance of recycled materials after the Late Antiquity is associated with the weakening of economic power. In addition to the economic aspect, some researchers argue that the use of recycled materials is also related to political strength.

¹ Alanya Alaattin Keykubad Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenen II. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu’nda sunmak için hazırlanmıştır.

* Gaziosmanpaşa Üniversitesi, ilksonilk@gmail.com

It is seen that in some structures located in the center of Amasya, a large number of spolia materials are used. In total 5 buildings in the area, 28 spolia stone works were found. Previous studies have been carried out on spolia material in the region, but stone works have not been introduced in detail. In this study, the structures and spolia materials used in the spolia materials in the region will be introduced in detail and compared with the other stone works in the regions around Amasya. We will try to reach a conclusion about the existence of quarries or the workshops that make production and send material in the region. A detailed study on the works of Roman and Byzantine periods in Amasya has not been conducted. A research on the Roman and Byzantine periods will ensure the correct conclusions about the place of arrival of the spolia materials.

Key Words: Amasya, Spolia, Stone Works, Late Antiquity, Byzantine.

Giriş

Geç Roma döneminden itibaren kullanımı görülen ikinci kullanım malzeme için kullanılan “Devşirme” kelimesi, Latince “spolium” kelimesinden türemiş, İngilizce’de “spolia”, Fransızca’da “spolier”, Almanca’da “spolien” olarak geçmektedir. Devşirme malzemenin farklı tanımlamaları yapılmıştır: Metin Sözen ve Uğur Tanyeli, “Önce başka bir yapıda kullanılmış, sonra oradan alınarak yeni bir yapıda farklı ya da benzer amaçlarla ele alınan, süslemeli veya işlenmiş yapı taşları.” şeklinde tanımlamışlardır (Sözen ve Tanyeli, 2001, s. 66). Z. Rona, “Özellikle mimaride yeni bir yapıda kullanılan, eski yapılara ait mimari öğeler” şeklinde tanımlamıştır (Rona, 1997, s. 450-451). Nermin Şaman Doğan ve Turgay Yazar, “işlenmiş malzemenin en az ikinci defa kullanımı” olarak belirtmişler ve ikinci kez kullanımını vurgulamışlardır (Şaman Doğan ve Yazar, 2007, s. 209-201). Büke Yosunkaya, “Hasar görmüş veya yıkılmış bir yapıda kullanılabilir durumdaki çeşitli yapı malzemelerinin, yeni inşa edilen bir yapıda benzer ya da farklı işlevlerde kullanılması” olarak tanımlamıştır (Yosunkaya, 2007, s. 87). Sanat tarihinde ise “tahrip olmuş binalara ait geri kalan parçaların, farklı bir yapıda yeniden kullanılması” olarak tanımlanmaktadır (Brenk, 1987, s. 103). En genel tanımı ise, tahrip olmuş ya da yıkılmış yapılara ait parçaların işlevine uygun ya da işlevi dışında farklı bir yapıda yeniden kullanılmasıdır.

Devşirme malzemenin ucuz ve hazır olması, yapılarda tercih edilmesinin en büyük nedenlerinden biridir. Geç Antik dönem sonrasında devşirme malzemenin yoğun olarak görülmesi, ekonomik gücün zayıflaması ile ilişkilendirilmektedir. Ekonomik koşulların yanı sıra bazı araştırmacılar, devşirme malzeme kullanımının güç ile bağlantılı olduğunu savunmaktadırlar.

Devşirme malzeme kullanımı, Geç Roma döneminden itibaren görülmektedir (Frantz, 1961, s. 32; Frey, 2007, s. 524; Brenk, 1987, s. 104; Elsner, 2000, s. 149-184; Ceylan, 2005, s. 74-84; Saradi, 1997, s. 395-423; Boleken, 2010, s. 14-16)². Bizans döneminde, İstanbul’un başkent olması ve yeniden inşası sırasında, özellikle de sur ve sarnıçların inşasında³ çok sayıda devşirme malzeme kullanılmıştır⁴ (Müller Winner, 2002, s.534; Eyice, 1989, s. 3-14).

² Atina’nın 267 yılından sonra yapılan sur duvarlarında, Roma’da halkı tarafından yaptırılan ve Konstantinos’un Maxentius’a karşı kazandığı zaferin anısına inşa edilen Konstantinos Zafer Takı’nda, Konstantinos tarafından inşa ettirilen ilk kilise olması bakımından önem taşıyan Lateran Kilisesi’nde yoğun olarak devşirme malzeme kullanımı görülmektedir.

³ Yerebatan Sarnıcı ve Binbirdirek Sarnıcı’nda devşirme malzemeler bulunmaktadır. Sarnıçlarda en çok sütun, sütun başlıkları ve sütun kaidelerinin kullanıldığı görülmektedir. Yerebatan Sarnıcı’nın içinde Konstantinus Forumu’ndan getirilen 2. Yüzyıl’a ait Gorgo başları sütun kaidesi olarak kullanılmıştır.

⁴ Hipodrom ve çevresine imparatorluğun farklı bölgelerinden heykel ve anıtlar getirilmiştir. Bu heykel ve anıtlar, zafer, tılsım ve imaj olarak değerlendirilmişlerdir. Erken Bizans Dönemi mimarisinde Hipodrom dışında devşirme malzeme kullanımının görüldüğü bir

İslamiyet'in ilk dönemlerinde inşa edilen şehirlerde ve farklı türdeki yapıların birçoğunda devşirme malzemenin kullanıldığı bilinmektedir. İslam mimarisinde erken dönemden itibaren devşirme malzeme kullanılmış ve yapıların inşasında yabancı ustalar çalışmışlardır. Bu durum, Müslüman Arapların hızlı şekilde bina inşa etme isteği ve mimari alanda yetkin kişilerin bulunmaması ile ilişkilendirilmiştir (Can ve Gün, 2006, s. 133; Aslanapa, 1991, s. 163; Boleken, 2010, s. 19) İslam mimarisinde ilk dönemde başlayan devşirme malzeme kullanımı, Ortaçağ ve sonrasında da devam etmiştir⁵.

Anadolu Selçukluları, Anadolu'ya geldiklerinde çok sayıda mimari yapı ile karşılaşmışlardır. Bu yapıları aynı işlevlerinde kullanmaya devam etmişler ya da değiştirmişlerdir. Özellikle önceki dönemlere ait, hatta tarihleri Roma öncesi döneme kadar giden, sağlam ya da harap durumdaki kaleleri ihtiyaçlar doğrultusunda onararak aynı işlevlerinde kullanılmışlardır.

Selçuklular döneminde özellikle kalelerin ikinci kullanımı yaygın olarak görülmektedir⁶ (Boleken, 2010, s. 26). İkinci kullanımı görülen diğer bir yapı grubu da kiliselerdir. Kiliseler, camiye ya da mescide çevrilerek kullanılmışlardır. Fethedilen yerde, şehrin en büyük kilisesini camiye dönüştürme geleneği, gerçek anlamda camilerin ibadet edilen bir yapı olması haricinde, fethedilen yerin yeniden tanımlanmasında üstlendikleri rolü işaret etmektedir (Eravşar, 2008, s. 10-13).

Yapılar dışında mimari elemanlar da tamamen ya da kısmen değiştirilerek kullanılmışlardır⁷ (Atasoy ve Parman, 1983, s. 137-199; Boleken, 2010, s. 28). Anadolu Selçuklu mimari örneklerinde, kullanılan devşirme malzemeler yapı içerisinde kaplama malzemesi veya taşıyıcı unsur olarak işlev kazanmış ve süsleme programına dahil edilmiştir (Yetkin, 1965, s. 60-102; Boleken, 2010, s. 30-31).

Beylikler döneminde inşa edilmiş yapılarda da devşirme malzeme kullanımını önceki dönemlerde olduğu gibidir. Yapılarda yoğun devşirme malzeme kullanımı görülmektedir. Karamanoğulları (Boleken, 2010, s. 42)⁸, Germiyanoğulları (Boleken, 2010, s. 42)⁹, Saruhanoğulları ve Aydınoğulları

başka yapı, Ayasofya Kilisesi'dir. I. Justinianus tarafından 532-537 yılları arasında, eski kilisenin yerine yeniden inşa edilmiştir. İnşasında eski kilisenin kalıntıları ile birlikte Erdek'teki Zeus Tapınağı'ndan ve Mısır'daki Thessalien'den getirilen devşirme malzemeler kullanılmıştır. Yapı içerisinde de devşirme malzemeler bulunmaktadır. Bergama antik kentinden getirilen ve yapının içerisinde yan neflerde yer alan yekpare mermerden yapılmış iki küp, Hellenistik döneme (MÖ. 330- 30) aittirler. Sultan III Murad zamanında (1574- 1595) Ayasofya'ya getirilen ve ortalama 1250 litre sıvı kapasitesine sahip bu küpler, kandillerde ve bayram namazlarında şerbet dağıtılmak amacıyla kullanılmışlardır. Diğer günlerde içerisinde su bulunan küplerin alt kısımlarında musluklar yer almaktadır. İç narteksin güneyinde çıkışta yer alan ve Tarsus'taki Antik döneme ait pagan tapınağından getirilen bronz kapı, M.Ö. 2. yüzyıla tarihlenmektedir. Ayasofya'da devşirme malzeme olarak kullanılan, en eski mimari elemandır. Kabartma şeklinde bitkisel ve geometrik desenler ile süslü olan kapı, İmparator Theophilos (829- 842) tarafından 838 tarihinde, Tarsus'taki Antik Döneme ait bir pagan tapınağından sökülüp, getirilmiş ve buraya konulmuştur. Doğu Roma Döneminde İmparatorlar büyük merasimlerde "Güzel Kapı" ya da "Vestibül Kapısı" olarak da adlandırılan bu kapıdan iç nartekse girmekteydiler. İç narteksten de ana mekana geçilmekteydi. Kapı kanatları üzerinde, "Tanrı ve İsa yardım etsin" cümlesi ile "İmparator Theodisius, İmparator Michael, İmparator Theophilos, İmparatoriçe Theodora, Michael Niktion" kelimeleri ve 838 tarihini gösteren monogramlar görülmektedir.

5 Erken dönem yapıları arasında devşirme malzeme kullanımı ile öne çıkan yapılar Şam Emeviye Camii ve Kubbetü's Sahra'dır.

6 Süleyman Şah'ın Romanus Makri'den aldığı Gevele/Kevale Kalesi'nin yıkılışına kadar Konya tarihinde önemli bir yeri bulunmaktadır. Selçukluların devraldıkları bir diğer kale örneği, Alara Kalesi'dir. Dönem kaynaklarında adları geçen ve günümüze ulaşmayan birçok kalenin de benzer şekilde kullanıldığı düşünülebilir.

7 Bunun en iyi örneği, Antalya Arkeoloji Müzesi'nde bulunan 156 envanter numaralı mermer ambon yan levhasında görülmektedir. Kabartma olarak işlenmiş Başmelek Gabriel elinde bir madalyon tutar biçimde tasvir edilmiştir. 6. yüzyıla tarihlendirilen levhanın ikinci kullanımında arkasına haç motifi işlenmiş, tarihi bilinmeyen üçüncü kullanımında ise Başmelek Gabriel'in elinde tuttuğu madalyon içerisine "Allah" lafzı yazılmıştır.

8 Karamanoğulları'na ait Ereğli Ulu Cami'nde minare kaidesinde, harimdeki sütun başlıklarında; Ürgüp Taşkın Paşa Cami'nde harimdeki sütun başlıklarında; Karaman Hatuniye Medresesi'nde yine harimdeki sütun başlıklarında devşirme malzemenin kullanıldığı görülmektedir.

9 Germiyanoğulları'na ait birçok mimari eserde de devşirme malzeme kullanıldığı görülmektedir. Alıncık Köyü Türbesi girişi, devşirme malzemenin süsleme programı içerisinde değerlendirilmesine dair zengin bir örnektir. Devşirme lento ve söveler dışında, girişin iki yanına simetrik olarak yerleştirilen levhalarda tavus kuşlarının ve çelenk içerisinde, yatay eksendeki kolları traşlanmış olan haç motifi izlenebilmektedir. Figürde herhangi bir sakınca görülmemiş olmasına rağmen haç motifi traşlanmıştır.

gibi Orta ve Batı Anadolu Beylikleri'nde devşirme malzeme kullanımının yoğun olduğu görülmektedir (Aktuğ Kolay, 2004, s. 263-276; Boleken, 2010, s. 42).

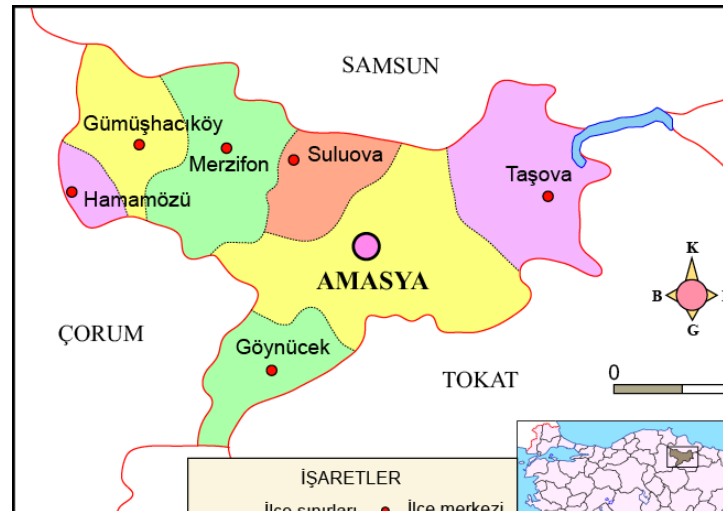
Osmanlı döneminde diğer dönemlere göre devşirme malzemeye olan tutumun farklılaştığı görülmektedir. Erken Devir Osmanlı mimarisinde devşirme malzeme kullanımı sütun, sütun başlığı ve kaide gibi örneklerde görülmektedir. Klasik dönemde ise Osmanlı mimarisinin geliştirdiği anlayışın dışında farklı estetik anlayışların dikkatle dışlandığı görülmektedir (Tanyeli ve Tanyeli, 1989, s. 23-31; Boleken, 2010, s. 43). Bu dönemde devşirme malzeme, işlenmemiş kaba malzeme ve işlenmiş ya da yarı işlenmiş olarak devşirme malzeme olarak kullanılmıştır (Tanyeli, ve Tanyeli, 1989, s. 23-25; Boleken, 2010, s. 43).

Devşirme malzeme, işlevleri ve korunma durumları doğrultusunda genellikle aynı işlevlerini devam ettirmişlerdir. Özellikle sütun, sütun başlığı ve sütun kaidesi gibi yapı içerisinde taşıyıcı sistemde yer alan parçalar, sağlamlıklarına göre tekrar aynı işlevlerini sürdürmüşlerdir. Bazı kullanımlarında sütun başlığı ile kaidenin işlev olarak yer değiştirdiği de izlenebilmektedir. Diğer taraftan tahrip olmuş bir sütunun, sütun başlığının, kaidenin veya herhangi bir parçanın kullanımı çok daha fazla çeşitliliğe sahip olmaktadır. Devşirme malzemelerin korunmuşluk düzeyine bağlı olarak yapı bünyesinde kullanımı çeşitlenen bir diğer unsur ise arşitrav, lento ve sövelerdir. Sağlam durumdaki lento ve sövelerin karşılaşılan tüm kullanım örneklerinde aynı işlevlerini sürdükları görülmekle birlikte, bazı yapılarda ters olarak yerleştirildiği de görülmektedir.

Bu araştırmada Amasya şehir merkezinde bulunan Türk-İslam dönemi yapılarında kullanılan devşirme malzemeler çalışılmıştır. Bu çalışmadaki amaç, daha önce detaylı olarak ele alınmayan bu malzemeleri tanıtmaktır¹⁰.

Orta Karadeniz bölümünde yer alan ve Samsun, Çorum, Tokat illeri ile komşu olan Amasya, Pontus, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde önemli bir kent olmuştur (Harita 1). Amasya'nın bilinen ilk adı Hakmiş veya Hakpiş, Pontus dönemindeki adı ise Amasseia'dır. M.Ö. II. yüzyıldan itibaren basılan Amasya şehir sikkelerinde de AMASSEIA adı görülmektedir. Roma döneminde de AMACIA adı kullanılmıştır. Bizans döneminde de Amasia adı değişmeden kullanılmaya devam etmiştir (Doğanbaş, 2007, s. 149-150).

¹⁰ Amasya merkezde bulunan yapılardaki devşirme malzemeler daha önce Muzaffer Doğanbaş tarafından ele alınmıştır. Yapılan bu çalışmada bütün malzemelerin değerlendirilmemiştir; bu nedenle merkezdeki devşirme malzeme kullanılan bütün yapılar konuya dahil edilerek daha geniş kapsamlı olarak tarafımızdan ele alınmıştır. Bkz. Doğanbaş, 2010, s. 73-77.

Harita 1: Amasya Haritası (http://cografyaharita.com/haritalarim/41_amasya_ili_haritasi.png)

M.Ö. 301 yılında Amasya'yı içine alan bölgede Pontus hakimiyeti kurulmuş ve Amasya yönetim merkezi olmuştur (Günaltay, 1998, s. 77; Sevin, 1994, s. 82; Doğanbaş, 2007, s. 151). Amasya'nın yönetim merkezi olmasıyla şehirde büyük bir imar faaliyeti başlamış ve şehir bir kültür merkezi haline gelmiştir (Günaltay, 1998, s. 77; Doğanbaş, 2007, s. 151). Amasya, Romalılar tarafından ilk kez M.Ö. 3.-2. yüzyıllarda alınmıştır (Elmacı, 2010, s. 85). M.Ö. 47 yılında şehrin Roma dönemi başlamıştır. Galatia eyaleti içinde Pontus Galaticus'un başkenti Amasya olmuştur. Amasya'nın başkent olduğu Hadrianic sikkelerden anlaşılmaktadır (Elmacı, 2010, s. 85). M.S. 395 yılında Roma'nın batı ve doğu Roma olarak ikiye ayrılmasıyla, Amasya için de Bizans dönemi başlamıştır. Erken dönemde 11 livalığın (Özdemir, 2001, s. 29; Elmacı, 2010, s. 86)¹¹ merkezi Amasya olmuştur. 4. yüzyıldan itibaren İmparator Marsiyannus tarafından Piskoposluk makamı yapılmış ve Hıristiyanlığın yayılmasında önemli bir merkez haline getirilmiştir (Doğanbaş, 2007, s. 155). Bu dönemde Amasya'da kilise ve patrikhane inşa edilmiştir (Hüseyin Hüsameddin, 1987, s. 35; Elmacı, 2010, s. 87). 1555 yılında Anadolu'ya seyahat eden Hans Dernschwam, Amasya kenti ile ilgili gözlemlerini anlatırken şehrin girişinde sağda ve solda Bizans döneminden kalma iki tane eski ve güzel kilise olduğunu aktarmıştır. Şehrin ana giriş kısmından yolun başka bir girişe doğru uzanmakta olduğunu ve burada bir Hıristiyan kilisesinin bulunduğunu söylemektedir. Dernschwam, 1992, s. 279)¹².

1071-1072 yılları arasında Sivas merkezli bir beylik kuran Danişmendli Ahmet Gazi'nin daha sonra Tokat, Yozgat, Niksar, Amasya, Çorum, Malatya, Kayseri ve Samsun'u topraklarına katmasıyla Amasya için Bizans dönemi biterek Danişmendli Beyliği Dönemi başlamıştır (Zeyrek, 2007, s. 157). Selçuklu Sultanı I. Mesud (1116-1155), 1143 yılında ülkede tam bir hakimiyet kurarak Danişmend ilini ele geçirmiş ve Amasya'yı kendisine merkez yapmıştır. İlhanlılar döneminde Anadolu, bölgelere ayrılarak bazı bölgeler bağımsız beylikler haline getirilirken, Selçuklular zamanında "Danişmend Vilayeti" olarak tanımlanan bölge, İlhanlı idaresinde genişletilerek "Rum Vilayeti" haline getirilmiştir. İlhanlıların Amasya'daki hakimiyeti, 1243'ten 1341 yılına kadar sürmüştür. Amasya, İlhanlılar zamanında da başlıca idari merkezlerden biri olmuştur (Turan, 1980, s. 426-427; Sümer, 1970, s. 105). 1341 yılında, Amasya Eratnalılar'ın egemenliği altına girmiştir. 1386 yılında Şehzade Yıldırım

¹¹ 11 livalık Amasya, Erzincan, Tokat, Canik, Çorum, Yozgat, Sivas, Trabzon, Şarkikarahisar ve Gümüşhane kentlerinden oluşmaktaydı.

¹² Kilise ve patrikhanelerden Hüseyin Hüsameddin kitabında bahsetmektedir. Yapılar Venk diye adlandırılan yerin doğu tarafında yer almaktadır.

Bayezid, Amasya'yı Osmanlı topraklarına katmıştır. Amasya, Osmanlı padişah ve şehzadelerinin gösterdikleri özel ilgi nedeniyle, "Şehzadeler Şehri" olarak ün kazanmıştır¹³.

Tarihin akışı içerisinde önemli roller üstlenen Amasya, Kurtuluş Savaşı sırasında da ön plana çıkmıştır. 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'da başlayan Milli Mücadele'nin ilk önemli adımı, Mustafa Kemal'in Amasya'ya gelmesiyle devam etmiştir.

AMASYA MERKEZDEKİ TÜRK İSLAM DÖNEMİ YAPILARINDA DEVŞİRME MALZEME KULLANIMI

Amasya merkezde bulunan beş yapıda devşirme malzeme kullanımına rastlanmıştır.

1. Halifet Gazi Türbesi

Amasya'nın batısında Şamice Mahallesi'nde yer almakta olan Halifet Gazi Türbesi'nde ve çevresinde de devşirme malzeme kullanımının yaygın olduğu görülmektedir (Fotoğraf:1). Halifet Gazi Türbesi'nin bitişiğinde, günümüze gelememiş Halifet Gazi Medresesi, karşısında da Kadılar Türbesi bulunmaktadır. Türbeye batıdan bitişik olan medresenin kitabesine göre, medrese Amasya Valilerinden Danişmendli Emir Mücahit el Mübarizüddin Halifet Alp İbn Tuli için, 606/1209-1210 yıllarında yaptırılmıştır.

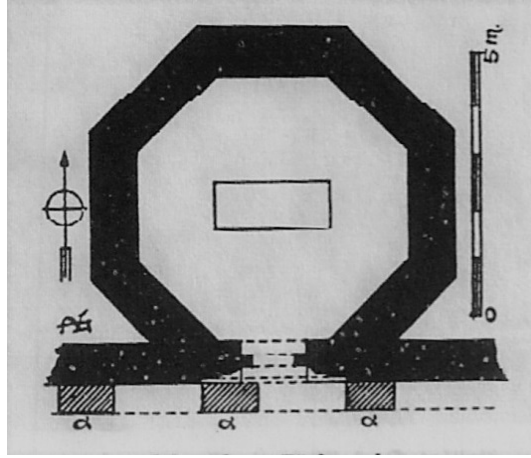

Fotoğraf:1-Halifet Gazi Türbesi, Güney Cephe (İ.Gültekin, 2017)

Abdizade Hüseyin Hüsameddin Efendi'nin kayıtlarına göre, Halifet Alp Gazi tarafından 1225'te yaptırılmış olduğu kaydedilirken, vakfiyesinde bu tarih 1235 olarak belirtilmiştir. Amasya'nın fethinden sonra yaptırılan medreselerden ikincisidir. Medresenin taşlarının üzerinde Rumca yazılardan anlaşıldığına göre Venk Kilisesi ve patrikhanenin harabe olan taşları kullanılmıştır (Hüseyin Hüsameddin, s. 159; Menç, 2014, s. 64). Türbe ve medresenin Bizans dönemi yapı kalıntısının üzerine inşa edildiği bilinmektedir.

Halifet Gazi Türbesi, sekizgen gövdeli bir plana sahiptir (Plan 1). Yapı külah örtülüdür. Girişin bulunduğu ön cephesi diğer kenarlara göre daha geniştir.

¹³ Şehzade Yıldırım Bayezid, Çelebi Mehmet, Şehzade II. Murat, Şehzade Ahmet Çelebi, Şehzade II. Mehmet, Şehzade Alaeddin, Şehzade II. Bayezid, Şehzade Ahmet, Şehzade Murat, Şehzade Mustafa, Şehzade Bayezid ve Şehzade III. Murad çeşitli tarihlerde Amasya'da valilik yapmışlardır.

Plan 1: Halifet Gazi Türbesi, Plan (Türkiye’de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, (Türkiye’de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1983)

Mimarisi yanında süslemesi ile dikkat çekmektedir. Ön cephe olan güney cephe, tamamıyla süslenmiştir¹⁴. Doğu cephede zeminden yüksekte dar bir pencere açıklığı vardır. Batı cephede zemin seviyesinde bir açıklık bulunmaktadır (Fotoğraf:2). Bu açıklık, büyük olasılıkla yanında bulunan yapı ile bağlantıyı sağlamaktaydı. Türbenin diğer kenarlarında da (kuzey, güney, doğu ve güneydoğu) mazgal pencere açıklıkları vardır, pencereler dar ve boyuna dikdörtgen şekindedirler. Sadece doğudaki pencere enine dikdörtgen şekildedir. Güneydeki basık kemerli kapıdan sekiz kenarlı üst kata geçilmektedir. Türbenin kubbesi ve duvarları, son onarımlarda kireçle sıvanmıştır.

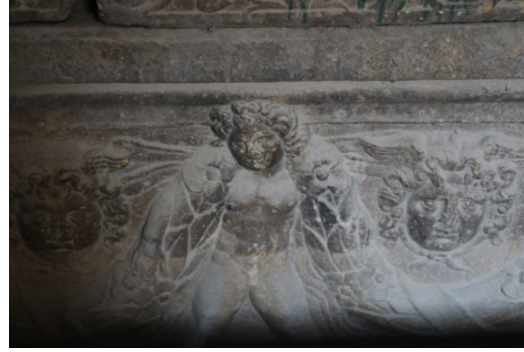
Fotoğraf:2-Halifet Gazi Türbesi, Batı Cephe (İ.Gültekin, 2017)

¹⁴ Zikzak silmelerle bezenmiş basık kemerli giriş açıklığı, açıklığın üstünde sivri bir kemer ve beş sıra mukarnaslı kavsara vardır. Kemer içleri bitkisel motifler, rozetler, geçmeler ve yazı şeritleri ile kuşatılmıştır. Kapı etrafında, köşelerine gövdeleri burmalı sütunceler yerleştirilmiş yüzeyel bir niş bulunmaktadır. Niş zikzaklı, köşeli girinti ve çıkıntılı bir silme ile cepheyi vurgulanmaktadır. Dışta üçüncü bir silme daha yer almaktadır. Bu silme bütün cepheyi kuşatmaktadır. Cepheyi dikdörtgen bir çerçeve içine almaktadır. Silme kabartma tekniğinde yapılmış birbirini içinden geçen altıgenlerle bezenmiştir. Giriş açıklığını kuşatan kemer ile üçüncü silme kuşağı arasında bodur bir sütunla ikiye bölünmüş pencere açıklığı yer almaktadır. Portal en dışta yarım yıldızlarla oluşturulmuş bir çerçeve ile sonlanmıştır. Çerçevenin dışında da iki yanda yıldızlı rozetler, mühr-ü Süleymanlar yer almaktadır.

Türbede hem yapı malzemesi olarak hem de in-situ durumunda devşirme malzemeler bulunmaktadır. Türbenin ortasında mermerden bir lahit mevcuttur (Fotoğraf:3). Lahit, kendine has bir yapıya sahiptir. Antik döneme ait bu lahit, kabartma tekniğinde unsurlarla bezenmiştir. Lahidin köşelerinde koçbaşları, uzun kenarlarda üçer Eros figürü yer almaktadır (Fotoğraf:4). Figürler gırlandlarla birbirine bağlanmıştır. Ortadaki gırlandlar içerisinde Medusa başları vardır (Fotoğraf:5). Lahidin kapağında köşelerde akroterler yer almaktadır (Fotoğraf:6). Uzun kenarlarında ise bitkisel tasvirler bulunmaktadır.

Fotoğraf:3-Halifet Gazi Türbesi, Lahit
(İ.Gültekin, 2017)

Fotoğraf:4-Halifet Gazi Türbesi, Lahitteki Eros
Figürü ve Medusa Başı (İ.Gültekin, 2017)

Fotoğraf:5-Halifet Gazi Türbesi, Lahitteki Eros
Figürü ve Medusa Başları. Gültekin, 2017)

Fotoğraf:6-Halifet Gazi Türbesi, Lahit Kapağı
(İ.Gültekin, 2017)

Türbenin doğu cephesinde yekpare taştan yarım daire kemerli pencere şebekesi bulunmaktadır (Fotoğraf:7). Şebekenin göz kısımları profilli şekilde düzenlenmiştir. Sekiz gözlü şebeke olasılıkla Bizans dönemine ait, Halifet Gazi Medresesi ve Türbesi'nin üzerine yapıldığı kiliseye aittir. Güney cephede üst kısımda yer alan ikiz kemerli pencere açıklığında da mermer sütun yer almaktadır (Fotoğraf:8). Sütun üzerinde hiçbir bezeme ögesi yoktur.

Fotoğraf:7-Halifet Gazi Türbesi,
Pencere Şebekesi (İ.Gültekin, 2017)

Fotoğraf:8-Halifet Gazi Türbesi, Sütun
(İ.Gültekin, 2017)

Türbe cephesinde yer alan malzemeler dışında, duvar örgüsü içinde ve türbenin doğu tarafında devam eden çevre duvarında yapı malzemesi olarak kullanılmış malzemeler bulunmaktadır. Duvar örgüsü içinde sütun parçaları ve arşitrav parçaları bulunmaktadır. Sütunlar sade ve mermer malzemedendir (Fotoğraf:9).

Fotoğraf:9-Halifet Gazi Türbesi, Sütun (İ.Gültekin, 2017)

Duvar örgüsü içerisinde yer alan kireç taşıdan yapılmış olan arşitrav parçasının üst kısmında profilli düzenleme, alt kısmında ise yazıt bulunmaktadır (Fotoğraf:10). Yazıtın harf karakterine göre, parça Erken Bizans dönemine tarihlenmektedir.

Fotoğraf:10-Halifet Gazi Türbesi, Arşitrav Parçası (İ.Gültekin, 2017)

Türbede yapı malzemesi dışında in-situ durumunda önceki kiliseye ait malzemeler de bulunmaktadır. Güney cephenin solunda devam eden duvar önünde biri kireç taşı, diğeri mermer iki tane sütun parçası bulunmaktadır (Fotoğraf:11). Parçalar sadedir, üzerlerinde bezeme unsurları bulunmamaktadır.

Fotoğraf:11-Halifet Gazi Türbesi, Sütun Parçaları (İ. Gültekin, 2017)

İn-situ durumunda bulunan bir diğerk parça da kireç taşıdan yapılmış dörtgen bloktur (Fotoğraf:12). Eserin işlevi tam olarak belirlenememiştir. Eser üzerinde kabartma tekniğinde yapılmış haç motifi bulunmaktadır. Haçın kuzey kolunun iki yanından dışa doğru kıvrılarak yürek motifleri ile sonlanan süslemeler yer almaktadır. Bu düzenleme sonsuzluk anlamına gelmektedir. Bizans sanatında da yoğun kullanımı görülmektedir. Bloğun üst kısmında 2 cm derinliğinde yuvarlak bir oyuk bulunmaktadır (Fotoğraf:13).

Fotoğraf:12-Halifet Gazi Türbesi, İşlevi Belirlenemeyen Eser (İ. Gültekin, 2017)

Fotoğraf:13-Halifet Gazi Türbesi, İşlevi Belirlenemeyen Eser (İ. Gültekin, 2017)

İn-situ durumunda kireç taşıdan bir arşitrav parçası da bulunmaktadır (Fotoğraf:14). Parçanın üst kısmında profilli düzenlemeler yer almaktadır. Alt kısımda ise Roma döneminden itibaren özellikle Erken Bizans döneminde çokça uygulanmış olan *geison düzenlemesi* vardır. Güney cephedeki duvar üzerinde, işlevi belirlenemeyen dörtgen blok yer almaktadır. Eser üzerinde, kazıma tekniğinde yapılmış iç içe geçmiş üçgen şeritlerin bulunduğu düzenleme vardır (Fotoğraf:15).

Fotoğraf:14-Halifet Gazi Türbesi, Arşitrav Parçası (İ. Gültekin, 2017)

Fotoğraf:15-Halifet Gazi Türbesi, İşlevi Bilinmeyen Eser (İ. Gültekin, 2017)

Türbenin doğusunda yer alan duvarın giriş kısmına yerleştirilen iki kireç taşı blok, arşitrav parçasıdır. İki arşitravin da ön yüzlerinde profilli düzenlemeler ve tek satırlık yazıtlar yer almaktadır (Fotoğraf:16-17). Yazıtların harf karakterleri, Bizans dönemine işaret etmektedir. Parçaların yan yüzlerinde ise kazıma tekniğinde soffit motifleri bulunmaktadır. Soffit motifleri, Bizans dönemi taş eserlerinde genellikle templon payelerinde görülmektedir (Fotoğraf:18-19).

Fotoğraf:16-Halifet Gazi Türbesi, Arşitrav Parçası I (İ. Gültekin, 2017)

Fotoğraf:17-Halifet Gazi Türbesi, Arşitrav Parçası II (İ. Gültekin, 2017)

Fotoğraf:18-Halifet Gazi Türbesi, Arşitrav Parçası I (İ.Gültekin, 2017)

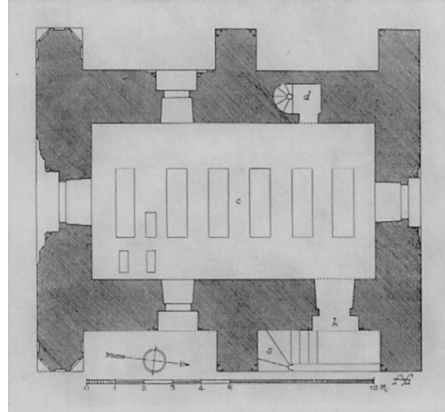

Fotoğraf:19-Halifet Gazi Türbesi, Parçası II (İ.Gültekin, 2017)

2. Torumtay Türbesi

Gök Medrese'nin hemen karşısında bulunan türbe, 1278 yılında Amasya Valisi Seyfeddin Torumtay tarafından yaptırılmıştır. Türbenin içerisinde Seyfeddin Torumtay, çocukları ve torunlarının mezarları bulunmaktadır.

Türbe dikdörtgen planda, üzeri tonoz örtülü ve iki katlıdır (Plan 2). Türbenin yapımında ağırlıklı olarak kesme taş kullanılmış, moloz taşın kullanıldığı iç duvar örgüsü ve tuğlanın kullanıldığı tonoz, sıva tabakası altına gizlenmiştir. Merdivenler ve duvarları destekleyen payandalar beden duvarlarında çıkıntılar oluşturur.

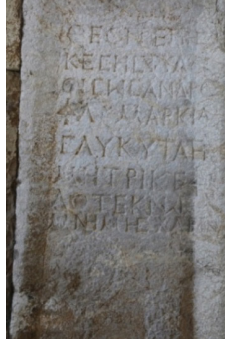

Plan 2: Torumtay Türbesi, Plan (Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1983)

Selçuklu türbelerinde genel olarak kapı ve pencere etraflarında toplanan süslemeler, bu türbe daha çok yapının üst kısımlarındadır. Tüm süslemelerinin tamamlanamadığı düşünülen türbenin ön cephesi olan güney cephesinin sağ ve sol üst köşelerinde yüksek kabartmalar bulunur. Yine bu cephede mermer niş içinde süslü bir pencere yer alır. Süslemesiz bırakılan nişin alınlığında dört satırlık yapım kitabesi bulunur. Nişin kemeri üzerindeki kitabe ise Kur'an'dan ayetler vardır. Doğu

cephesinde ve batı cephesinde bulunan pencerelerinin üst kısımları ise zarar görmüştür. Doğu ve batı cephelerindeki kapılardan girilen türbenin içinde, güney cephesinde bulunan pencerenin üzerindeki manzum tamir kitabesinden yapının 1891- 1892 yıllarında onarım gördüğü anlaşılmaktadır. Alt kattaki cenazelikte bulunan sandukalardan Torumtay'a ait olanın üzerinde celi hatla yazılmış Kur'an Ayetleri bulunur.

Türbenin beden duvarında, kazıma tekniğinde sekiz satırlık yazı bulunan devşirme malzeme yer almaktadır (Fotoğraf:20). Roma dönemine aittir.

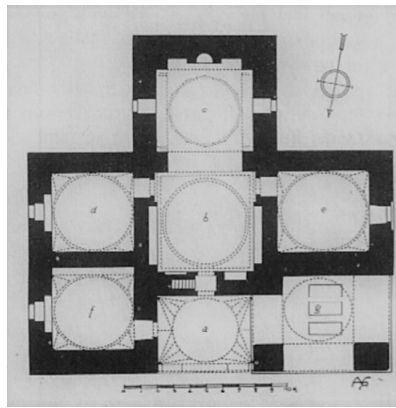

Fotoğraf:20-Torumtay Türbesi, Yazıtlı Levha Parçası II (İ.Gültekin, 2017)

3. Yörgüç Paşa Cami

Gökmedrese Mahallesi'nde, Yeşilirmak kenarındaki cami, Sultan II. Murat'ın vezirlerinden Atabey Abdullah'ın oğlu Yörgüç Paşa tarafından 1428 yılında yaptırılmıştır¹⁵. Giriş kapısının üstünde geometrik motifler ve çiçek motifleriyle süslenmiş sağır pencerelerin altında bir kitabe yer almaktadır.

Yörgüç Paşa Camii Amasya'da sık görülen ters T planlı zaviyeli camilerdendir (Fotoğraf:21). Kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı olan cami, üç bölümlüdür (Plan 3). Caminin simetrisi, girişin sağına eklenen hazire ile bozulmuştur. Eyvan şeklindeki giriş birbiri ardı sıralanmış, ana ibadet mekanlarına açılmaktadır. Yan taraftaki odalar tabhane odalarıdır.

Plan 3: Yörgüç Paşa Cami, Plan (Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1983)

¹⁵ Yörgüç Paşa bir dönem Amasya'da Sancakbeyliği yapmış, daha sonra Çelebi Mehmet'in, oğlu Murat'ı küçük yaşta Amasya Sancakbeyliği'ne atmasıyla Şehzade Murat'ın lalası olarak Amasya'da kalmıştır. Sultan II. Murat zamanında vezirlik de yapacak olan Yörgüç Paşa'nın Amasya ve çevresinde önemli hizmetleri olmuştur.

Fotoğraf:21-Amasya Yörgüç Paşa Cami, Kuzey Cephe (İ.Gültekin, 2017)

Yapının dış duvarları tamamen kesme taşla yapılmıştır (Fotoğraf:22). Beyaz mermer ve kırmızı renkli kiremit taşı kullanılan diğer malzemelerdir (Fotoğraf:23). Eski bir fotoğrafta kubbelerin kurşun, düz kısımların ise kiremit ile kaplı olduğu görülmektedir. Günümüzde üst örtü tamamen kurşun kaplamadır. Giriş eyvanı batısındaki haziresi, doğusunda yer alan işlevi tam olarak bilinemeyen odası ve süslemeleri ile özgün bir yapıdır. Yapının ahşap bir minaresi de bulunmaktadır.

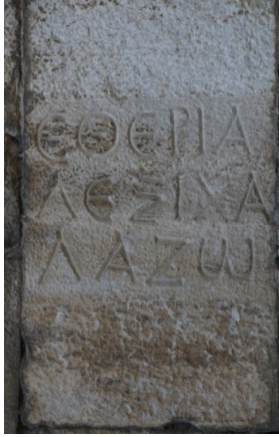

Fotoğraf:22-Yörgüç Paşa Cami, Güney Kuzey Cephe, (İ.Gültekin, 2017)

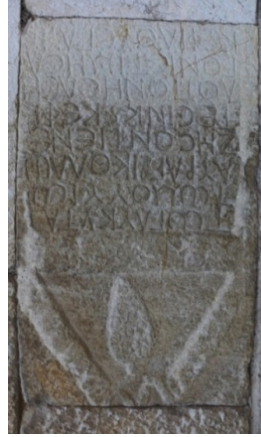

Fotoğraf:23-Yörgüç Paşa Cami, Kuzey Cephe, Giriş Eyvanı (İ.Gültekin, 2017)

Yapının duvarlarında yapı malzemesi olarak kullanılmış devşirme malzemeler bulunmaktadır. Çoğu malzemenin işlevi, duvar içerisine gömülü olduklarından tam olarak belirlenememiştir. Yapının duvarlarında dört tane kireç taşından yazıtlı levha yer almaktadır. Yazıtlı levhalardan birisi üzerinde sadece kazıma tekniğinde üç satırlık yazı vardır (Fotoğraf:24). İkinci yazıtta ise üst kısımda kabartma tekniğinde yapılmış, üçgen alınlık içerisinde üzüm salkımı motifi yer almaktadır (Fotoğraf:25). Alt kısımda kazıma tekniğinde sekiz satırlık yazı yer almaktadır. Üçüncü yazıt, sadece yazı barındırmaktadır (Fotoğraf:26). İki satırlık yazı yer almaktadır. Harf karakterleri Bizans dönemine ait olduğunu düşündürmektedir. Caminin giriş kısmının doğusunda yer alan ve işlevi tam olarak belirlenemeyen odanın köşesinde yer alan dördüncü yazıtta ise tahrip olmuş tam olarak okunamayan sekiz satırlık yazı yer almaktadır (Fotoğraf:27). Yazıt, harf karakterlerine göre Erken Bizans dönemini göstermektedir. Yazıtta Amasya'da varlığı bilinen Hagios Theodoros Bazilikası'nın İmparator Anastasius tarafından aziz için yaptırıldığı yazmaktadır (Doğanbaşı, 2010, s. 76).

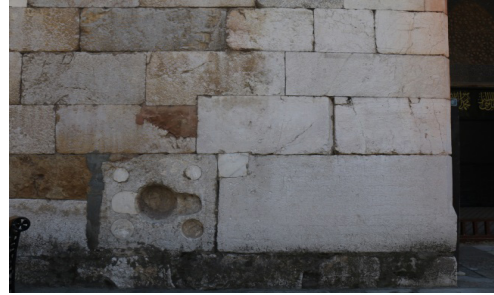
Fotoğraf:24-Yörgüç Paşa Cami, Yazıtlı Levha I
(İ.Gültekin, 2017)

Fotoğraf:25-Yörgüç Paşa Cami, Yazıtlı Levha II
(İ.Gültekin, 2017)

Fotoğraf:26-Yörgüç Paşa Cami, Yazıtlı Levha III,
(İ.Gültekin, 2017)

Fotoğraf:27-Yörgüç Paşa Cami, Yazıtlı Levha
IV, (İ.Gültekin, 2017)

Caminin giriş eyvanın doğusundaki odanın duvarında, ortasında yaklaşık 30 cm çapında yuvarlak bir oyuğa sahip işlevi tam olarak bilinemeyen mimari parça bulunmaktadır (Fotoğraf:28). Parçanın dört köşesinde de yaklaşık 10 ve 15 cm çaplarında dört küçük yuvarlak yer almaktadır. Parçanın sütun taşıyıcısı olduğu düşünülmektedir. Giriş eyvanın batısında yer alan hazirenin duvarında kireç taşından eşik taşı bulunmaktadır (Fotoğraf:29). Taş, duvar içerisine ters yerleştirilmiştir, bölümleri görülmemektedir.

Fotoğraf:28-Yörgüç Paşa Cami, İşlevi
Belirlenemeyen Eser (İ.Gültekin Özmen, 2017)

Fotoğraf:29-Yörgüç Paşa Cami, Eşik Taşı
(İ.Gültekin Özmen, 2017)

Yapının güneydeki ibadet odasının batı köşesinde yer alan mimari parça üzerinde yaklaşık 3 cm derinliğinde aşağıdan yukarıya doğru genişleyen dikdörtgen bir oyuk bulunmaktadır (Fotoğraf:30). Oyuğun sağ kısmında daire içerisinde altı sivri yapraklı çiçek motifi yer almaktadır. Bu motif, Bizans döneminde çeşitli mimari parçalarda çokça kullanılmıştır.

Fotoğraf:30-Yörgüç Paşa Cami, İşlevi Belirlenemeyen Eser (İ.Gültekin, 2017)

Güney ibadet mekanı ile batı tabhane odasının birleştiği köşede duvar içerisine gömülü iç içe dikdörtgenlerden oluşan kireç taşından yapılmış bir mimari parça bulunmaktadır (Fotoğraf:31). İç içe dikdörtgenlerin oluşturduğu düzenleme genellikle farklı işlevlerdeki levhalarda karşımıza çıkmaktadır. Parça duvar içerisine gömülü olduğundan, kalınlığı hakkında bir bilgimiz bulunmamaktadır, fakat levha olabileceği düşünülmektedir.

Fotoğraf:31-Yörgüç Paşa Cami, Levha (İ.Gültekin, 2017)

4. Alçak Köprü

Şehir içi köprülerinden biri olan Alçak Köprü, Yeşilirmak üzerinde kurulmuştur (Fotoğraf:32). Amasya'daki köprüler içerisinde en eski olandır. Gülgün Tunç, "Büyük bir ihtimalle Strabon'un 'Şehri kenar mahallelere bağlayan köprü' diye bahsettiği köprü budur." şeklinde tanımlamıştır (Tunç, 1987, s. 18).

Fotoğraf:32-Alçak Köprü (İ.Gültekin Özmen, 2017)

Antik temellere kurulan köprü, Pont dönemine aittir. 1281 yılına kadar ilk yapıldığı şekli ile kullanılmış, daha sonra üzerine ahşap bir köprü yapılmıştır. 1298 yılında sele kapılınca 1299 yılında kemerlerin üzerine kare şeklinde kargir ayaklar konulmuş ve üstüne ahşap tabliye yerleştirilerek yeniden yapılmıştır (Tunç, 1987, s. 18).

Köprü'nün selyaran kısmında iki tane kireç taşından kazıma tekniğinde yapılmış iki şerit bulunan mimari parçalar yer almaktadır (Fotoğraf:33-34). Sade parçalardır. Parçaların dönemi hakkında kesin bir tahminde bulunamamaktayız.

Fotoğraf:33-Alçak Köprü, Selyarandaki Parçalar (İ.Gültekin, 2017)

Fotoğraf:34-Alçak Köprü, İşlevi Belirlenemeyen Eser (İ.Gültekin, 2017)

Köprü'nün ikinci ayağında yer alan parça, duvar içerisine gömülü olduğundan işlevi belirlenememektedir (Fotoğraf:35). Kireç taşı parça üzerinde kazıma tekniğinde yapılmış ortada bir Latin haçı motifi bulunmaktadır. Haçın alttaki uzun kolunun iki yanında sağ ve sol tarafa doğru yine kazıma tekniğinde spiraller yer almaktadır. Yaşam motifi olan haç altından çıkan ve kıvrılarak palmet, yürek motifleri ile sonlanan motifin bir devamı şeklindedir. Haçın üst kısmında iki yanında daire içerisinde altı sivri yapraklı çiçek motifleri bulunmaktadır.

Fotoğraf:35-Alçak Köprü, İşlevi Belirlenemeyen Eser (İ.Gültekin, 2017)

Köprü'nün üçüncü ayağında duvar içerisinde olan işlevi belirlenemeyen kireç taşı mimari parça üzerinde de alçak kabartma tekniğinde yapılmış, ortada Malta haçı motifi ve etrafında kıvrık dallar yer almaktadır (Fotoğraf:36). Bizans döneminde sevilerek kullanılan bir düzenlemedir. Köprü'nün üçüncü ayağında kireç taşından işlevi belirlenemeyen mimari parça üzerinde, alçak kabartma tekniğinde, daire içerisinde malta haçı yer almaktadır (Fotoğraf:37).

Fotoğraf:36-Alçak Köprü, İşlevi Belirlenemeyen Eser (İ.Gültekin, 2017)

Fotoğraf:37-Alçak Köprü, İşlevi Belirlenemeyen Eser (İ.Gültekin, 2017)

5. Kadılar Çeşmesi

Gökmedrese Mahallesi'nde yer alan çeşme, 1379 yılında Şadgeldi Paşa tarafından yaptırılmıştır (Fotoğraf:38). Şadgeldi Beyliği eserlerindedir (Doğanbaş, 1999, s. 62-64). Sivri kemerli aynalıklı bir çeşmedir. Önünde bir yalak bulunmaktadır. Akmayan çeşmenin lüleleri yoktur. Çeşmenin inşa kitabesi çalınmıştır.

Fotoğraf:38-Kadılar Çeşmesi (İ.Gültekin, 2017)

Çeşmenin solunda üzerinde duvar içerisine gömülü olduğu için işlevi tam olarak belirlenemeyen dörtgen blok yer almaktadır. Üzerinde, Bizans döneminde çokça kullanılan meander motifi kabartması bulunmaktadır (Fotoğraf:39).

Fotoğraf:39-Kadılar Çeşmesi, İşlevi Belirlenemeyen Eser (İ. Gültekin, 2017)

Çeşmenin bitişiğindeki türbenin duvarında friz parçası yer almaktadır (Fotoğraf:40). Profilli düzenlemeye sahip olan frizin birinci ve ikinci sıralarında özellikle Roma döneminde yaygın olarak kullanılan astragal motifi bulunmaktadır.

Fotoğraf:40-Kadılar Çeşmesi, İşlevi Belirlenemeyen Eser (İ. Gültekin, 2017)

Değerlendirme ve Sonuç

Çalışma kapsamında, devşirme malzeme kullanımı tespit edilen Amasya merkezde 5 yapı incelenmiştir. Bu yapılardan 1'i cami, 2'si türbe, 1'i çeşme ve 1'i de köprüdür. Yapılarda devşirme malzeme olarak tespit edilen öğeler kullanım adedi göre şöyledir; 4 adet sütun gövdesi, 4 adet arşitrav, 5 adet yazıtlı levha, 1 adet friz, 1 adet eşik taşı, 1 adet levha, 1 adet pencere şebekesi, 1 adet lahit, 10 adet işlevi belirlenemeyen mimari plastik parça. En çok kullanılan malzeme, işlevi belirlenemeyen eserlerdir. İkinci sırada ise beşer adet tespit ettiğimiz sütun gövdesi ve yazıtlı levhalardır.

İncelenen yapılar içerisinde en çok devşirme malzeme kullanılan yapı, 12 adet devşirme malzeme ile Halifet Gazi Türbesi'dir. Bu kadar yoğun devşirme malzeme kullanımı, yapının bir Bizans kilisesi üzerine yapılmış olmasından kaynaklanmaktadır.

İncelenen eserlerde malzeme olarak en yoğun grubu kireç taşı eserler oluşturmaktadır. 24 adet kireç taşı eser, 5 adet mermer eser bulunmaktadır. Mermer malzeme, pahalı olmasından dolayı, Bizans döneminde mermer ocaklarına yakın bölgelerde ve önemli yapılarda kullanılmıştır. Amasya ve çevresinde taş ocaklarının yer alması, kireç taşı malzemenin yoğunluğunu açıklamaktadır.

Eserlerde bezeme unsuru olarak bitkisel, geometrik ve sembolik motifler kullanılmıştır. En çok kullanılan motif, haçtır. 4 tane Malta (Yunan Haçı) ve Latin Haçı örnekleri bulunmaktadır. Haç motifi, 4. yüzyıldan itibaren görülmektedir. 6. yüzyıla kadar kullanımı yoğun değildir. Bu yüzyıldan sonra kullanımı yaygınlaşmış ve çeşitlenmeleri artmıştır (Dalton, 1911, s. 712; Serdar, 2010, s. 140). Özellikle Orta ve Geç Bizans dönemlerinde en çok görülen haç şekli Malta Haçıdır. Hemen hemen her bölgede uygulanmış olduğu görülmektedir. İncelenen eserlerden 3 tanesinde Malta Haçı yer almaktadır. 1 eserde daire içerisinde haç motifi bulunmaktadır. Diğer eserlerde çeşitlenmeleri görülmektedir. Halifet Gazi Türbesi'nde in-situ durumunda bulunan ve işlevi belirlenemeyen eserde yer alan haç motifinin üst kolundan iki yana uzanan ve yürek motifi ile sonlanan kıvrık dallar yer almaktadır. Alçak Köprü'nün ayağında yer alan eserde de Latin Haçı motifinin alt kolundan iki yana doğru kıvrılan spiraller bulunmaktadır. Her iki düzenleme de "Yaşam Haçı" olarak bilinmekte ve sonsuzluğu simgelemektedir. Motifin hem Anadolu'da ve hem dır. Anadolu dışında benzer örnekleri bulunmaktadır. Başkentte Kalenderhane Camii'nde 11.-12. yüzyıllara tarihlendirilen söve üzerinde; Likya Bölgesi'nde Alakilise'de bulunan bir levha üzerinde; Antalya Arkeoloji Müzesi'nde iki levhada; Alanya Müzesi'nde bir sütun başlığında; Uşak Müzesi'nde bir ambon korkuluk levhasında; Çanakkale Akköy'de bir levhada; Yunanistan Atina Müzesi'nde bir levha ve iki lentoda; Selanik Arkeoloji Müzesi'nde bir sütun başlığında; İtalya Bari St. Nicola Kilisesi Müzesi'nde bir levha ve lahitte görülmektedir (Parman, 2002, s. 145; Türker, 2009, s. 209; Μαυροειδί, 1999, s. 91, 96, 99; Lovecchio, 1981, s. 28, 32, 33; Πύργος, 1986, s. 36; Serdar, 2010, s. 130, 141, 142.)

İncelenen eserlerde ikinci yoğun olarak görülen motif grubu, daire içerisinde altı sivri yapraklı çiçek motifidir. Sivri yapraklı çiçeklerden oluşan bezemenin çeşitlenmeleri, 6.-12. yüzyıllar arasında uygulanan bir motiftir. En çok daire içerisinde dört sivri yapraklı çiçek düzenlemesi uygulanmıştır. İmparatorluğun hemen hemen her bölgesinde karşımıza çıkmaktadır. Efes Aziz Yahya Kilisesi'nde bir levhada; Likya'da Demre Aziz Nikolaos Kilisesi'nde bir levhada; Antalya Arkeoloji Müzesi'nde bir levhada; Side Müzesi'nde bir templon arşitravında; Amorium'da kilisede bir levhada; Beycesultan'da bir templon arşitravında; Frigya'da Afyon Müzesi'nde bir levhada; Bursa Müzesi'nde bir templon payesinde; Yunanistan Selanik Arkeoloji Müzesi'nde bir templon arşitravında; İtalya Bari St. Nicola Kilisesi Müzesi'nde bir levhada; Ravenna St. Apollinare Nuovo'da bir levhada örnekleri görülmektedir (Büyükkolancı, 2000, s. 79; Lightfoot, 1994, s. 120; Wright, 1997, s. 189; Parman,

2002, s. 164; Grabar, 1976, s. 42; Πύργος, 1986, s. 66; Lovecchio, 1981, s. 15; Martinelli, 1968, s. 57; Serdar, 2010, s. 113-114).

Halifet Gazi Türbesi'nde yer alan arşitrav parçasında Bizans döneminde her dönemde uygulanmış olan Geisipodes motifi bulunmaktadır. Motif, Bizans sanatının oluşmaya başladığı ve Geç Antik sanatın etkilerinin görüldüğü 5.-6. yüzyıllarda çoğunlukla mimari öğelerde görülmektedir. Orta Bizans dönemindeki kullanımı, 10. yüzyıldan itibaren Bizans sanatında antik etkilerin yeniden canlanmasına bağlanmaktadır (Doğan, 2009, s. 144; Serdar, 2010, s.133). Birçok bölgede sevilerek kullanılan bir motif olmuştur. Başkentte Pantepoptes Kilisesi'ndeki (Eski İmaret Cami) bir arşitrav parçasında; Isaura'da Alahan Manastırı Bazilikası'nın arşitravında; Kilikya Anazarbos Apostel Kilisesi'nin konsolunda; Likya'da Karabel Doğu Kilisesi'nde bir paye başlığında; Antalya Arkeoloji Müzesi'nde bir templon arşitravında; Alanya Müzesi'nde bir sütun başlığında; İtalya Ravenna St. Apollinare Nuovo'da bir levhada; İtalya Nazionale bir levhada motifin örnekleri bulunmaktadır (Flaminio, 2000, s. 43; Gough, 1985, s. 80; Mietke, 1999, s. 231; Martinelli, 1968, s. 26, 73; Serdar, 2010, s. 133).

Halifet Gazi Türbesi'nde bulunan in-situ halindeki arşitrav parçalarının yan yüzlerinde Bizans döneminde çokça kullanılan soffit motifi bulunmaktadır. Soffit motifi, Erken Hıristiyanlık dönemi templon sütun payelerinde yaygın olarak kullanılmıştır (Alpaslan, 1996, s. 316-318). Templon payelerinde kullanımlarıyla ilgili İstanbul, Anadolu ve Anadolu dışında pek çok örnek bulunmaktadır. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde templon payesinde; Likya Demre Aziz Nikolaos Kilisesi'nde bulunan templon payesinde; Alakilise'de bir templon payesinde ve lentoda; Antalya Arkeoloji Müzesi'nde bir templon payesinde; Alanya Müzesi'nde bulunan bir templon payesinde; Didim'de bir templon payesinde; Afyon Müzesi'nde bulunan bir templon payesinde; Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde bulunan iki templon payesinde; Çanakkale Akkoy'de bir payede ve Hırvatistan Pore Eufraius Katedrali'nde bir sütunda soffit motifi bulunmaktadır (Peschlow, 1990, s. 1473; Peschlow, 1975, s. 221; Parman, 2002, s. 126; Alpaslan, 2000, s. 276, 277; Türker, 2009, s. 207; Terry, 1988, s. 33; Serdar, 2010, s. 135-136).

Yörgüç Paşa Cami duvarında bulunan yazıtlı levhanın üst kısmında üzüm motifi yer almaktadır. Tanrı ve insanlar arasındaki ilişkiyi göstermek için İncil'de kullanılan en önemli sembollerden biri olan asma veya üzüm motifi, İsa'nın simgesidir (Ferguson, 1959; Serdar, 2010, s. 109). Asma motifinin çeşitlemeleri imparatorluk sınırları içerisinde hemen her yerde kullanılmıştır. "Tomurcuklu üzümlü asma", "Üzümlü asma" gibi çeşitlemeleri vardır. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bir levhada; Didim'de bir templon payesinde; Efes Aziz Yahya Kilisesi'nde iki levhada; Karabel Kilisesi'nde bir konsolda ve bir silmede Yalvaç Müzesi'nde bir sütun başlığında; İtalya Ravenna St. Apollinare Nuovo Kilisesi'nde bir levhada ve Roma St. Maggiore Kilisesi'nde bir levhada benzer örnekleri görülmektedir (Fıratlı, 1990, s. 170; Peschlow, 1975, s. 220; Büyükkolancı, 2000, s. 72, 173; Yalçın, 2008, s. 141; Martinelli, 1968, s. 57, 58, 75, 76; Serdar, 2010, s.108-109).

Kadılar Çeşmesi duvarında yer alan işlevi belirlenemeyen eser üzerinde meander motifi bulunmaktadır. Meander motifi Bizans döneminde tek başına kullanıldığı gibi çiçekli örnekleri de vardır. Alacahisar'da bir sövede; Efes Selçuk İsa Bey Camii'de bir blokta; Yunanistan Atina Müzesi'nde bir arşitravda ve Atina Müzesi'nde bir lentoda motifin örnekleri görülmektedir (Muss, vd, 2002, s. 60; Μαυροειδή, 1999, s. 45, 221; Serdar, 2010, s. 135).

Kadılar Çeşmesi ve Türbesi'nin birleştiği duvarda yer alan işlevi belirlenemeyen eser üzerinde astragal motifi bulunmaktadır. Genellikle Antik mimaride silmeler üzerinde uygulanan motif, Bizans

döneminde de çok fazla kullanılmıştır. Başkentte Ayasofya Kilisesi'nde bir sütun başlığında; İoannes Prodromos Kilisesi'nde (İmrahor İlyas Bey Camii) bir arşitravda; İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bir arşitrav parçasında; Kalenderhane Camii'nde bir lentoda; Antalya Cumanun Camii'nde bir paye başlığında; Karabel'de bir payede ve bir paye yastığında; Alakilise'de bir lentoda; Karabel Kilise'de bir lentoda; Alahan Manastırı'ndaki bazilikada bir levhada; Marmara Kurşunlu Köyü Lokman Evi'nde bir sütun başlığında; Atina Akropol'de bir arşitravda; Atina Müzesi'nde bir arşitravda, frizde, lentoda ve kapı çerçevesinde; Selanik Hosios Lukas Manastırı'nda bir templon payesinde, Selanik Arkeoloji Müzesi'nde bir levhada; İtalya Ravenna'da St. Apollinare Nuovo Kilisesi'nden iki levhada ve ambonda; Ravenna St. Vitale Kilisesi'ndeki bir levhada görülmektedir (Zollt, 1994, s. 91; Mathews, 1976, s. 28, 143, 171; Gough, 1985, s. 80; Mango ve Ševcenko, 1973, s. 250; Μαυροειδή, 1999, s. 30, 45, 69, 97; Sodini, 2000, s. 12; Μανωλέσσου, 2000, s. 332; Πύργος, 1986, s. 66; Martinelli, 1968, s. 20, 26, 75, 76; Serdar, 2010, s. 127-128).

Bizans döneminde gezgin gruplar halinde çalışan ustalar bulunmaktadır. Bu gezgin gruplar klasik üslupları basit değişimlerle eserlerine uygulamışlardır (Ötüken, vd, 2007, s. 29). Taş eserlerde başkent uygulamaları yanında, taşrada başkent örnekleri taklitleri yapılmaktadır. Başkent üslubu dışında imparatorluğun farklı bölgelerinde farklı malzeme, teknik ve üslupta yeni eserler oluşturulmuştur. Eserlerde kullanılan motifler, taş eserlerin Erken ve Orta Bizans dönemine tarihlenmesine olanak sağlamaktadır.

Çalışma kapsamında incelediğimiz eserler başkent üslubundan farklı yerel örneklerdir. Amasya çevresinde bulunan Tokat ve Çorum'da benzer üslup ve teknikte yapılmış taş eserler bulunmaktadır. Bu bölgelerde hem müzelerde bulunan hem de yapılarda devşirme malzeme olarak kullanılan eserler, antik kentlerden ve yapılardan getirilmişlerdir. Kabartma ve kazıma tekniklerinde yapılan bu eserler üslup olarak taşra üslubunda yapılmışlardır. Bölgede Antik dönemden itibaren kullanıldığı bilinen taş ocakları, kireç taşı malzeme yoğunluğunu açıklamaktadır. Bölgedeki taş ocaklarıyla ilgili yeterli çalışma olmamasından dolayı atölyelerin varlığı ile ilgili kesin sonuca varılamamış, fakat konu ile ilgili araştırmalarımız devam etmektedir.

Halifet Gazi Türbesi dışındaki yapılarda kullanılan bu yapı parçalarının Amasya içindeki yapılardan mı yoksa yakınlardaki antik şehirlerden mi getirildiği konusu tam bir netlik kazanmamaktadır. Amasya'daki Bizans dönemi yapıları ve konuyla ilgili detaylı çalışmaların yapılmamış olması, kesin bir sonuca ulaşmaya engel olmaktadır. Amasya merkezdeki Bizans dönemi yapıları ile ilgili yapılacak bir çalışma bölge için önem arz etmektedir.

Kaynaklar

Aktuğ Kolay, İlknur. (2004). 14. yüzyıl Batı Anadolu Beylikler Mimarisi Duvar Örgüsü Bezemesinde Görülen Bizans İzleri Üzerine Görüşler. *Metin Ahunbay'a Armağan Bizans Mimarisi Üzerine Yazılar, Sanat Tarihi Dergisi*, 8, 263-276.

Alpaslan, S. (1996). Antalya'nın Demre (Kale) İlçesindeki H. Nikolaos Kilisesi'nde Dini Ayinle İlgili Plastik Eserler, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Alpaslan, S. (2000). Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ndeki Bizans Dönemi Taş Eserleri, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 2000 Yılı*, Ankara, 265-300.

Aslanapa, O. (1991). *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıcı ve Gelişmesi*. Ankara:

Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Atasoy, S. ve Parman, E. (1983). Bizans Sanatı. *Anadolu Medeniyetleri Sergisi, II*, 137-199.

Boleken, Z. (2010). *Anadolu Selçuklu Başkentinde Dini Mimaride Devşirme Malzeme Kullanımı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Brenk, B. (1987). Spolia From Constantine To Charlemagne Aesthetics Versus Ideology. *Dumbarton Oaks Papers*, 41, 1987.

Büyükkolancı, M. (2000). Quelques exemples de plaques de parapet des VIIIe-XIIe siècles provenant de Saint-Jean à Éphèse. C. Pennas and C. Vanderheyde. (Eds.), *Actes du colloque international organisé par la 2e Éphorie des antiquités byzantines et l'École française d'Athènes (6-8 septembre 2000) BCH supplement 49, La Sculpture Byzantine VIIIe-XIIe Siècle*, (s. 71-81). Athènes: Ecole Francaise d'Athenes.

Can, Y. ve Gün, R. (2006). Erken Dönem İslâm Mimarisinde Yabancı Usta İle Devşirme Ve Yabancı Malzeme Kullanımı. *İSTEM İslam, San'at, Tarih, Edebiyat ve Musiki Dergisi*, 8, 131-144.

Ceylan, B. (2005). Spolia: Geç Antik Dönemde Yapılar ve Yapı Elemanlarının İkinci Kullanımları. L. Özgenel (der.). *Eskiçağ'ın Mekanları Zamanları İnsanları* (s. 74-84). İstanbul: Homer Kitabevi.

Dalton, O. M. (1911). *Byzantine Art and Archaeology*. London, Edinburgh, New York, Toronto and Melbourne: Oxford at The Clarendon Press.

Dennert, M. (1995). Mittelbyzantinische Ambone in Klainasien. *Istanbul Mitteilungen, Band 45*. Tübingen: Ernst Wasmuth Verlag, 137-147.

Dernschwam, H. (1992). İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü (Y. Önen, çev.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Doğan, S. (2009). Bizans Sanatında Yaşam Haçı Motifi ve Alanya Müzesindeki Bir Bizans Sütun Başlığı, *Ebru Parman'a Armağan*, Ankara: Sanat Tarihi ve Arkeoloji Yazıları.

Doğanbaş, M. (1999). Geleneksel Amasya Çeşmeleri. *Arkitekt Dergisi*, 468, 62-64.

Doğanbaş, M. (2007). İlk Dönemlerden Türk Fethine Kadar Amasya. *Amasya İl Yıllığı 2007*.

Doğanbaş, M. (2010). Amasya'daki Selçuklu ve Osmanlı Devri Mimari Eserlerindeki Bizans Devri Yapılarına Ait Devşirme (Şipolien) Malzeme Kullanımı. I. Uluslararası Sevgi Gönül Bizans Araştırmaları Sempozyumu (s.73-77). İstanbul: Ofset Yayınevi.

Elmacı, S. (2010). *Amasya Şehri*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Elsner, J. (2000). From The Culture Of Spolia To The Cult Of Relics: The Arch Of Constantine And The Genesis Of Late Antique Forms. *Papers of The British School at Rome*, 149-184.

Eravşar, O. (2008). Alara Kazısı 2007. *ANMED: Anadolu Akdeniz Arkeoloji Haberleri*, 6, 10-13.

Eyice, S. (1989). İstanbul'un Bizans Su Tesisleri. *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2/5, 3-14.

Ferguson, G., (1959). *Signs and Symbols in Christian Art*. New York: Oxford University Press.

Fıratlı, N. (1990). *La Sculpture Byzantine Figuree Au Musee Archeologique D'Istanbul, Bibliothèque de l'Institut Français d'études Anatoliennes d'Istanbul*, 30, Paris.

Flaminio, R. (2000). La Decorazione Scultorea Della Chiesa Di Cristo Pantepotes (Eski İmaret Camii) a Constantinopoli, C. Pennas and C. Vanderheyde (eds.), *Actes du colloque international organisé par la 2e Éphorie des antiqués byzantines et l'École française d'Athènes (6-8 septembre 2000) BCH supplement 49, la sculpture byzantine VIIe-XIIIe siècle* (s. 39-55). Athènes: Ecole Francaise d'Athenes.

Frantz, A. (1961). *The Middle Ages in the Athenian Agora, American School of Classical Studies at Athens*. New Jersey: Princeton.

Frey, J. M. (2007). Speaking Through Spolia: The Language of Architectural Reuse in the Fortifications Late Roman Greece. *University of California The Department of Ancient History and Mediterranean Archaeology*.

Grabar, A. (1976). *Sculptures Byzantines du Moyen-Age, XIe-XIVe siècle, II*. Paris.

Gough, M. (1985). *Alahan. An Early Christian Monastery in Southern Turkey*, Toronto, Canada: Pontifical Institute of Mediaeval Studies.

Günaltay, Ş. (1998). Perslerden Romalılara Kadar Selevkoslar, Nabatiler, Galatlar, Bitinya ve Bergama Krallıkları. *Yakın Şark IV*. Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*. Amasya: Kültür Yayınları.

Lightfoot, C. S. (1994). Amorium Excavations 1993. The sixth Preliminary Report. *Anatolian Studies*, 44, 105-129.

Lovecchio, M. M. (1981). La Scultura Bizantina Dell'XI Secolo Nel Museo Di San Nicola Di Bari. *Mélanges de l'École Française de Rome, XCIII*. 7-87.

Mango, C., Ševcenko I. (1973). Some Churches and Monasteries on the Southern Shore of the Sea of Marmara. *Dumbarton Oaks Papers*, 27. 235-277.

Μαυροειδή, Μ. Σ. (1999). Γλυπτά του Βυζαντινού Μουσείου Αθηνών Κατάλογος. ΤΑΠ: Αθήνα.

Μανωλέσσου, Γ. (2000). Γλυπτά από τη συλλογή της Τράπεζας του Οσίου Λουκά, C. Pennas and C. Vanderheyde (eds.), *Actes du colloque international organisé par la 2e Éphorie des antiqués byzantines et l'École française d'Athènes (6-8 septembre 2000) BCH supplement 49, la sculpture byzantine VIIe-XIIIe siècle* (s. 317-337). Athènes: Ecole Francaise d'Athenes.

Martinelli, P. A. (1968). *Altari, amboni, cibori, cornici, plutei con figure di animali e con intrecci, transenne e frammenti vari, Corpus della scultura paleocristiana, bizantina ed altomedioevale di Ravenna – I*, Roma.

Mathews, F.T. (1976). *The Byzantine Churches of Istanbul. A Photographic Survey*. The Pennsylvania State University Press.

Menç, H. (2014). *Tarih İçinde Amasya*. Amasya: Amasya Belediyesi Kültür Yayınları.

Mietke, G. (1999). Die Apostelkirche von Anazarbos und Syrien, I. *Uluslararası Kilikya Arkeolojisi Sempozyumu Bildirileri, OLBA II (Özel Sayı II.cilt)*, 227-240.

Muss, U., Bammer, A., Büyükkolancı, M. (2002). *Der Altar des Artemisions von Ephesos*. Erscheinungstermin: Jänner.

Müller Winner, W. (2002). İstanbul'un Tarihsel Topografyası (Ü. Sayın, çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Πύργος Λ., (1986). Υπουργείο Πολιτισμου 9η Εφορεία Βυζαντινων Αρχαιοτητων. Θεσσαλονίκη Ιστορία και Τέχνη. ΤΑΠ: Αθήνα.

Ötüken, S. Y., Parman, E., Doğan, S. (2007). Mimarlık Bezemesinde Taş Eserler, A. Ödekan (ed.) *"Kalanlar" 12. ve 13. Yüzyıllarda Türkiye 'de Bizans / "The Remnants" 12th and 13th Centuries Byzantine Objects in Turkey* (s. 29-33). İstanbul.

Parman, E. (2002). *Ortaçağda Bizans Döneminde Frigya (Phrygia) ve Bölge Müzelerindeki Bizans Taş Eserleri*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Peschlow, U. (1975). Byzantinische Plastik in Didyma, *Istanbulur Mitteilungen*, 25, 211-257.

Peschlow, U. (1990). *Zum Tempion in Konstantinopel*. In: *Αρμος. Τιμητικός τόμος στον καθηγητή Ν. Κ. Μουτσόπουλο για τα 25 χρόνια πνευματικής του προσφοράς στο πανεπιστήμιο, Thessaloniki, 1449-1475*.

Rona, Z. (1997). "Devşirme", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C. I, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul 1997, s. 450-451.

Saradi, H. (1997). The Use of Ancient Spolia in Byzantine Monuments: The Archaeological and Literary Evidence. *International Journal of the Classical Tradition*, 3/4, 395-423.

Serdar, P. (2010). *Likya ve Pamfilya Bölgeleri'ndeki Bizans Dönemi Taş Eserlerin Motif, Bezeme Tekniği ve Malzeme Değerlendirmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Sevin, V. (1994). *Anadolu Arkeolojisinin ABC'si*. İstanbul: Simavi Yayınları. Sözen, M. ve Tanyeli, U. (2001). *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Sodini, J.P. (2000). La Sculpture Byzantine (VIIe – XIIe siècles): acquis, problèmes, et perspectives, C. Pennas and C. Vanderheyde (eds.), *Actes du colloque international organisé par la 2e Éphorie des antiqués byzantines et l'École française d'Athènes (6-8 septembre 2000) BCH supplement 49, la sculpture byzantine VIIe-XIIe siècle*, (s. 5-35). Athènes: Ecole Francaise d'Athenes.

Sümer, F. (1970). Anadolu'da Moğollar. *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, I, 115-143.

Şaman Doğan, N. ve Yazar, T. (2007). Ortaçağ Anadolu Türk Mimarisinde Devşirme Malzeme Kullanımı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 24/1, 209-230.

Tanyeli, U. ve Tanyeli, G. (1989). Osmanlı Mimarlığında Devşirme Malzeme Kullanımı (16.-18. Yüzyıl). *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 4/2, 23-31.

Terry, A. (1988). The Sculpture at the Cathedral of Eufrasius in Porec, *Dumbarton Oaks Papers*, 42, 13-64.

Tunç, G. (1987). *Taş Köprülerimiz*. Ankara: Karayolları Genel Müdürlüğü Matbaası.

Turan, O. (1980). *Selçuklular Zamanında Türkiye, Selçuklular ve İslamiyet*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Türker, Ç. A. (2009). Byzantine Architectural Sculpture from Akköy on the Middle Scamander Valley in Hellespontus. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 26, 201-219.

Wright, G.R.H. (1997). Beycesultan 1954. *Some Byzantine Remains, Anatolian Studies*, 49, 177-194.

Yalçın, A. B. (2008). "Le sculpture mediobizantine di Yalvaç", C. Pennas and C. Vanderheyde (eds.), *Actes du colloque international organisé par la 2e Éphorie des antiqués byzantines et l'École française d'Athènes (6-8 septembre 2000) BCH supplement 49, la sculpture byzantine VIIe-XIIe siecle* (s. 124-138). Athènes: Ecole Francaise d'Athenes.

Yetkin, Ş. (1965). Türk Çini Sanatından Bazı Önemli Örnekler ve Teknikleri. *Sanat Tarihi Yıllığı*, I, 60-102.

Yosunkaya, B. (2007). *Bursa ve İznik'teki Erken Dönem Osmanlı Yapılarında Devşirme Malzeme Kullanımı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Zeyrek, Y. (2007). Amasya'nın Türkler Tarafından Fethi ve Türk Yönetiminin Kurulması (Selçuklular ve Beylikler Dönemi). *Amasya İl Yıllığı 2007*.

Zollt, T. (1994). *Kapitellplastik Konstantinopels vom 4. bis 6. Jahrhundert n. Chr. mit einem Beitrag zur Untersuchung des ionischen Kämpferkapitells*. Bonn.